

Uttalsmetodik

© Bosse Thorén 2005

Förutsättningar:

- Människan är bättre på att imitera än att följa instruktioner
- Vid lägre ålder än ett år förlorar människan förmågan att automatiskt uppfatta all världens upptänkliga fonetiska/fonologiska distinktioner. För ett äldre barn eller en vuxen finns det dock inga gränser för hur bra ett andraspråksuttal kan bli, om inläraren har god motivation, får rikligt inflöde av målspråket, god vägledning och övar mycket.
- Många viktiga egenskaper i språket är inte tillräckligt tydliga för att en andraspråksinlärare ska upptäcka dem själv. Inläraren tenderar att söka en ljudföljd och i övrigt följa sin förstaspråksfonologi.

Metodik

- Om läraren är bra på uttalsmetodik behövs inga färdiga uttalsövningar, utan läraren gör uttalsövning av allt material man jobbar med i undervisningen.
- Läraren måste ha en klar uppfattning om prioriteringsordning bland fonetiska egenskaper i målspråket, och veta hur man gör dessa tydliga för inläraren. I svenska är högsta prioritet "Betona rätt stavelse!" och "Förläng rätt ljud!", vilket på sätt och vis är samma sak.
- Läraren bör ta reda på om inläraren uppfattar viktiga distinktioner i målspråket. För svenska gäller speciellt ordbetoning och kvantitet.
- Inläraren måste få möjlighet att höra och uppfatta alla relevanta egenskaper i en muntlig förlaga. Läraren måste hjälpa inläraren uppfatta dessa genom lämpliga överdrifter eller andra illustrationsknep, t.ex. "gummisnodden".
- En sats på 5 -10 ord innehåller oftast en stor mängd nya egenskaper för en inlärare. Varje upprepning (från läraren) kanske hjälper inläraren höra en ny egenskap. Exempel från svenska: *Musiken har slutat*. Inläraren kanske inte har främre rundade vokaler som *u=1* svårighet. Inläraren kanske inte är van att betona någon annan stavelse än den första; *muSIken=1* svårighet. Inläraren kanske inte har hört sv. grav accent; *slùtat =1* svårighet. Inläraren kanske inte har flerstaviga ord; första och sista orden innehåller en svårighet. Inläraren kanske inte har slutna stavelser i sitt språk; alla tre orden innehåller en sådan svårighet. Detta är säkert inte relevant för alla invandarspråk i förhållande till svenska, men det ska ge en idé om hur ett enkelt yttrande kan vara svårt att uppfatta och upprepa rätt .
- Inläraren måste få höra sig själv säga målyttrandet "rätt" fler gånger än "fel" Om inläraren försöker 3-4 gånger med dåligt resultat och sedan säger med gott resultat en gång, får inte läraren säga "bra" och gå vidare, utan bör då be inläraren upprepa på "rätt sätt" 5-6 gånger så att inläraren har tränat på ett riktigt uttal och inte på ett oriktigt (som annars blir resultatet).
- Några sätt att underlätta för inläraren: 1) Låt dem höra förlagan många gånger och bara lyssna. 2) Gör processen långsammare - håll t.ex. ut ett vokalljud längre tid, eller sakta ner tempot på en fras (utan att göra våld på någon högt prioriterad egenskap). 3) Renodla den egenskap som ska framhävas - om det är intonation kan man humma yttrandet så att inte alla segmenten stör perceptionen. 4) Servera förlagan i mindre bitar, så klarar hjärnan bättre att uppfatta rätt.

Litteratur

Kjellin Olle 9:e uppl. 1995. Svensk prosodi i praktiken. Hallgren & Fallgrens studieförlag.Uppsala.
Kjellin Olle 2002. Uttalet, språket och hjärnan. Hallgren & Fallgrens studieförlag.Uppsala.
Slagbrand & Thorén 1997. Övningar i basprosodi. Semikolon; Boden
Thorén Bosse 1988 Betoningshandboken. BT Bättre svenska.